

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Научна конференция

ЖИЗНЕНИ ПРЕХОДИ В ТРАНСФОРМИРАЩОТО СЕ СЕЛО: ПАМЕТ, ИДЕНТИЧНОСТ, НАСЛЕДЯВАНЕ

18-20.04.2024 г., Пловдив

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИ ДОКЛАДИ

18 април 2024 г.

Социална репродукция в условията на перманентна криза - поглед към българското село

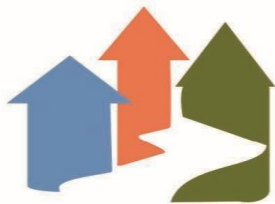
проф. д-р Ана Лулева,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН

analuleva@gmail.com, ana.luleva@iefem.bas.bg

Макар думата *permacrisis* (образувана от думите „перманентна“ и „криза“) да бе обявена за дума на 2022 г. от *The Collins Dictionary*, а през 2021 политически анализатори в Европа да я определят като думата, описваща времето, в което живеем, в представите на хората, с които съм разговаряла, кризата в България е перманентна, не е завършвала, и съвсем не започва през 2021, нито през 2020 с пандемията от Ковид-19, нито с глобалната икономическа криза през 2008 или с войната в Украйна. Усещането, че живеят във време на несигурност и криза у моите събеседници се засилва след 1989, когато открито се говори за и се преживяват поредица от кризи (икономическа и политически). Постсоциалистическата трансформация води до промени на трудовия пазар, до поява на несигурна трудова заетост, която се отразява на жизнения път на засегнатите (работещи бедни, безработни в млада и средна възраст), на отношенията между поколенията в семейството и неговата социална репродукция.

В този доклад ще очертая промените в социалната репродукция в селото в периода на постсоциализма и ще коментирам как семействата успяват да се справят с икономическата несигурност (като състояние на криза), проявявайки изобретателност и гъвкавост в съчетаването на познати от предишните поколения практики с нови, появили се в периода на постсоциализма.

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Изследването се опира на теоретичните концепции за прекаритетност, криза и социална репродукция и на емпиричния материал, събран в рамките на проект „Антропология на несигурността. Приемственост и промени в периода на постсоциализма“ (ФНИ, КП-06-Н55/12)

Ключови думи: *криза, прекаритет, несигурност, социална репродукция*

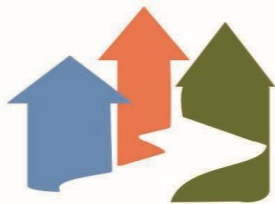
За обезлюдените села в област Габрово

доц. д-р Петър Петров,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН

Вече двацетина години ежегодните прессъобщения на Националния статистически институт с актуални данни за броя на селата без население или с население от един до девет жители и за териториалното им разпределение дават хляб на медиите за драматични анализи и коментари за „тревожно“ развитие, „обезкървяване на България“ и т.н. и търсене на причини ту в политиките през държавния социализъм, ту в онези на „прехода“ и „демокрацията“ – според склонностите на анализаторите. Всеки път за „рекордър“ се сочи област Габрово, следвана от съседната – В. Търново. Половината от селата в България без жители или с под 10 жители (общо близо 600) се намират именно в тези две области, а последните данни (за дек. 2022 г.) показват, че там са 137 от всичките 205 села с нула жители. Тази специфика на двете области, и то само на отделни райони в тях, има свои исторически корени още в XIX век и не би следвало да се обяснява само чрез политическите и социално-икономическите развития от 1944 г. насам, нито пък обезлюдяването на тамошните села да се обобщава за България. Основна роля за днешните „рекорди“ е изиграло административното третиране на колибите (вид селище) като самостоятелни единици и съответно вписването им в Списъка (днес Регистър) на населените места в България, а в най-ново време – въздигането им в статус на села през 1995 г. чрез Закона за административно-териториалното устройство. А в някои от тези колиби никога не е имало повече от три къщи. В доклада ще отделя внимание на историческото развитие и на съвременни процеси. Повечето от тези въздигнати колиби съвсем не са мъртви, дори онези с нула жители. В тях (постоянно или сезонно) живеят хора, осъществяват се икономически и туристически дейности, появяват се дори заселници – неща и събития, които статистиката не може да улови.

Ключови думи: демографска статистика, видове населени места, обезлюдяване, села призраци, села за отдих

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Жизнени преходи и кризи на „млади пенсионери“ в села със „затихващи“ функции – знания, политики, граничност

д-р Анелия Авджиева

В селата със „затихващи“ функции се наблюдава различна степен на активност на все по-застаряващо население в лицето на „младите пенсионери“ – родените през 40-те и 50-те години – тези, които не са напусkali селата и малкото, които са се завърнали в тях. Чрез проследяване на житейския път на някои останали и завърнали се, ще очертая няколко важни акцента в осмислянето на социализма като период на носталгия чрез политиките към и на хората и местата в пограничните зони тогава и сега, какво се случва след промените от 1989 г. и с какво се сблъсква един „млад пенсионер“, взел решение да има природосъобразен начин на живот в своите старини или решил да възстанови/запази „връзката с корените“ си. Ще бъде акцентирано на неговото всекидневие и на формите на локално взаимодействие, на това как се справя с липсите – на хора, на връзки, на търсена комуникация, на здравна и институционална помощ и др. и как се случва прехода от град към село, от работещ към пенсионер.

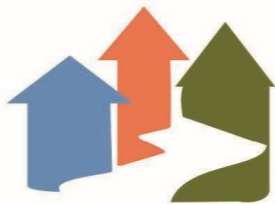

Биокултурни взаимодействия и културно наследство

доц. д-р Елица Стоилова,

ПУ „Паисий Хилендарски“

Представянето ще проблематизира терминът биокултурен и неговата възможна употреба като инструмент за анализ на връзката човек-природа. Представянето ще се фокусира върху изследване на случаи от ивайловградско, които представят различни осмисляния и употреби на биокултурното знание и наследство. Единият от примерите ще проследи невъзможността за практикуване на знания и умения и наследени модели на взаимодействие с природния свят. Вторият случай ще разгледа успешното предаване и наследяване на считани за традиционни практики на отглеждане на специфичен местен хранителен продукт и изработването на продукт от него, следвайки прединдустриални техники за обработка. Третият казус разглежда регионален празник, честваш кулинарното наследство, които заявява определено кулинарно наследство и спомагат за конструирането на специфична кулинарна локалност.

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Ромите в българското село по време на криза

гл. ас. д-р Йелис Еролова,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН

yeliseolova@gmail.com

Докладът представя етноложко проучване на съвременните стратегии за преодоляване на кризисни ситуации, които ромското население развива в три български села – Вардун (общ. Търговище), Паничерево (общ. Гурково) и Ясеновец (общ. Разград). Дискутират се общи и специфични проблеми, с които членовете на изследваната общност превъзможват по сходен или различен начин. От една страна, емиграцията в чужбина се явява общ „успешен“ изход от икономическите им затруднения, започнали от 90-те години на 20 век. Тя е и основен фактор за повишаване на жизнения им стандарт, което е в противовес на съществуващите публични негативни стереотипи за тази етническа група. От друга страна, докладът ще обърне внимание как ромите реагират и се справят с липсата на постоянен достъп до питейна вода във Вардун, и със селищната карантина в Паничерево и Ясеновец, въведена по време на първата вълна на пандемията от COVID-19.

Трите локални изследвания са проведени в периода от 2020 до 2023 г. като направените констатации и изводи се базират на наблюдения, полу-структурирани интервюта и биографични разкази с местни жители, избирани по професионален и случаен признак. Анализът на теренните материали е направен в контекста на концептуалните рамки на Антропологията на бедствията.

Ключови думи: село, роми, кризи, емиграция, безводие, COVID-19

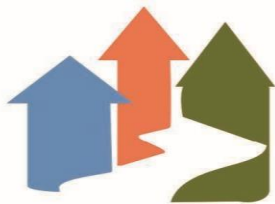

Новоселци, староселци и/или „лудоселци“ – колективни стратегии за справяне с нови и стари проблеми

доц. д-р Ивелина Ефтимова,

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Село Дибич, което се намира на 8 км. от град Шумен, е едно от най-живите села в района. Много млади семейства са избрали да живеят там целогодишно. Други предпочитат

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

да използват къщите си само извън зимния сезон. Това обаче по никакъв начин не възпрепятства дейностите в различните клубове – и за млади, и за стари – в читалището.

Докладът се фокусира върху различните стратегии за формиране и поддържане на общност, която е необходима за хармоничното съжителство въз основа на която селото (о)става привлекателно за нови желаещи да закупят имот там. Пресечна точка за това е фолклорът, който обединява стари и млади. Така чрез традициите, от една страна, се съхранява паметта за локалното, но и за общобългарското, а от друга – по-младите жители на селото ги възприемат естествено като свои. Паралелно с това, различните поколения имат възможност да се опознаят и да изградят чувство на респект и уважение едно към друго, с което на практика заздравят „поизтънелите“ връзки помежду си.

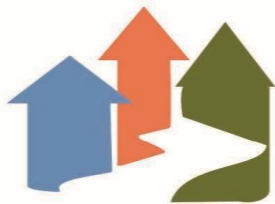
В търсене на по-добър живот. Модели на лайфстайл миграция в българските села

д-р Атанаска Станчева,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН

В последните години селските райони стават все по-привлекателно място за заселване и осъществяване на по-добър живот от млади хора и такива на средна възраст. Тази тенденция бележи началото на движението „обратно към земята“ като израз на „възобновения интерес към ценностите на селото“ (Brunori and Bartolini 2016: 195). Селото носи специфични значения за мигрантите и като географско място играе съществена роля за тяхната себerealизация. Лайфстайл мигрантите са обединени от общ стремеж за „добър живот“ и представят миграцията като път към този по-добър и по-пълноценен живот, особено в контраст с този, който са оставили зад себе си. Докладът има за цел да представи различни модели на лайфстайл миграция и да я разгледа като процес – от решението за преместване, избора на място и неговите специфики, през търсенията, предизвикателствата и развитието на цялостния миграционен проект.

Ключови думи: лайфстайл миграция, движение „обратно към земята“, по-добър живот, себerealизация

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

От спекулация до life-style миграция

гл. ас. д-р Виолета Периклиева,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН

Предлаганият доклад ще представи case-study на двойка англичани, дошли в България през 2006 г. с единствената идея да инвестират в селски имоти, които впоследствие да продадат, възползвайки се от евентуалните флукутации на цените при присъединяването на страната ни към ЕС. Първоначалните им намерения обаче претърпяват промени – от спекулация те преминават към сезонна мобилност, купувайки си ваканционно жилище в покрайнините на Сандански, а впоследствие се заселват за постоянно в новопостроена къща в един от закупените от тях имоти в с. Ласкарево, общ. Сандански. Докладът ще представи първоначалните резултати от изследването на адаптацията на двойката в новата среда и взаимодействието между тях и местната общност. Изследването е част от проект „Софийският съсед, комшията от Германия: контраурбанизация, социокултурно взаимодействие и местни трансформации“, финансиран от ФНИ – МОН.

Ключови думи: спекулация, life-style миграция, чужденци, село, адаптация, интеграция

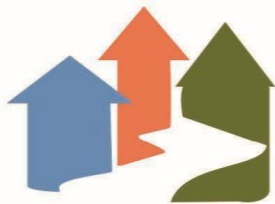

„Новите селяни“ като фактор за промяна. Социокултурни трансформации в едно българско село

гл. ас. д-р Ивайло Марков, гл. ас. д-р Десислава Пилева,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН

Миграцията към селото на хора от страната и чужбина може да доведе до редица трансформации на местната селска среда – от инфраструктурни промени до социална реорганизация, от културно „пробуждане“ до икономическо „съживяване“. Предложеният доклад има за цел да представи част от резултатите от четиригодишно етнографско изследване в крайбрежното село Езерец, общ. Шабла, чиито фокус са икономически и социокултурни практики, идеи и инициативи на „новите селяни“, и тяхното влияние за трансформация на селището. Ще обърнем внимание на възможностите, но и предизвикателствата, които възникват от взаимодействието между новопристигналите и

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

местното население. Резултатите показват значителната роля на част от новодошлите за разнообразяване на стратегиите в стремежа за постигане на местно устойчиво социокulturно и икономическо развитие. Действията и практиките им водят след себе си и неизбежна промяна на пейзажа на малкото селище.

В анализа си изхождаме от разбирането, че успешните практики стъпват на привнесените нови познания, икономически и социален капитал от страна на новодошлите, но и на създаване на нематериална и материална свързаност на „новите селяни“ със селската среда.

Докладът е резултат от работата в рамките на научноизследователския проект „Софийският съсед, комшията от Германия: контраурбанизация, социокulturно взаимодействие и местни трансформации“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ (КП-06-Н70/10, 12.12.2022).

Ключови думи: контраурбанизация, социокulturна промяна, предприемачество, местен пейзаж, туризъм

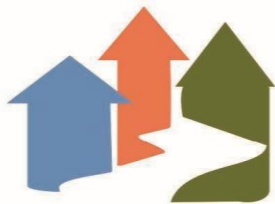
Транснационалните грижи и останалите възрастни хора в селата

доц. д-р Мила Маева,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН

Транснационалните семейства и транснационалните грижи са едни от настоящите проблеми, свързани и предоставени от глобализацията и преместването на големи групи от населението. Мигрантите често се отделят от семейството си през националните граници и само част от тях се събират в рамките на приемащата държава. Въпреки географската раздяла, те продължават да поддържат усещането за „семейство“ (Byraceson & Vuorela, 2002).

Проучването се фокусира върху връзките между останалите и напусналите България в периода след 1990 г. и реализирането на подкрепата и грижите през границите. Грижите (финансови, социални и емоционални) между родителите, живеещи на село, и децата, между немобилни и мобилни като двупосочен процес, са в основата на изследването. Проучването проследява промените в грижата и новите форми на подкрепа и солидарност в селска среда, които се изграждат в резултат на миграцията на децата и внуците зад граница. Транснационалната грижа е поставена и в сравнителен план със семейната грижа в предишните периоди, когато движенията се случват в рамките на националната държава.

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

За растителната слепота и „преоткриването” на местните растителни генетични ресурси в България”

доц. д-р Меглена Златкова, ПУ “Паисий Хилендарски”,

доц. д-р Десислава Димитрова, гл. ас. Теодора Иванова,

Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания – БАН

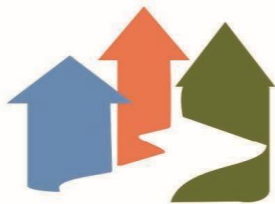
Понятието растителна слепота възниква през 90-те години на 20 век, за да опише склонността на хората да пренебрегват растенията около себе си: да не разпознават видовете и сортовете, да не се интересуват от ролята им за живота на хората и планетата, да подценяват растенията за сметка на животните (вкл. и като храна), да остават безразлични към техните вкус, аромат, багри, както и към естетическата наслада, която носят.

Растителната слепота се обяснява с това, че човешката нервна система възприема по-лесно познатите обекти, такива които се движат или имат ярък цвят, но и с редица културни процеси, които са се развивали във времето и са определяли ролята на растенията в живота на хората. Явлението е по-често срещано в урбанизираните територии, но се наблюдава все повече и сред селските общности, които постепенно изоставят отглеждането на собствена растителна храна, поставяйки в опасност местното агробиоразнообразие.

Етноботаниката като наука изучаваща мястото и ролята на растенията в бита на хората е подходящ инструмент за разбиране, оценяване и преодоляване на “слепотата за растенията”. В доклада е представено как това се случва в четири селски общности от мрежата на Slow Food в България - Горното поречие на р. Арда, Куртово Конаре, Ивайловград и Подгорието (селата в подножието на северните склонове на Беласица).

„Забелязването“ на растенията е специфична културна и социална практика, която е свързана с преоткриване на наследството на мястото, с акцент върху растителното биоразнообразие. Това „забелязване“ е свързано с жизнени преходи на индивидуално и общностно ниво и до последващи колективни действия за осъзнаване, валоризиране и практики на запазване и предаване на знанията и уменията и връзките на човека с природата.

Проучването е извършено в рамките на проект „Традиционните хранителни практики - основа за диверсификация на пазара на храни и социални иновации в селските райони“ (КП-06-Н66/11/15.12.2022), финансиран от Фонд Научни Изследвания.

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Съвременните читалища - трансформиращи модели за жизнени и устойчиви общности и територии

Илия Годев

НЧ "Проф. д-р Ас. Златаров 1927" - Смилян

Докладът ще сподели наблюдения за различни модели на социална и икономическа трансформация на общностите и териториалната идентичност в резултат от нови роли на съвременните читалища:

- ✓ Съвременните читалища – повече от носители на памет
- ✓ Общностни центрове, предлагащи услуги
 - За икономически активни групи
 - Групи за неформално образование и учене през целия живот
 - За групи за солидарност и взаимопомощ
 - Инициатори и двигатели на промени със социални, икономически и идентичностни измерения
- ✓ Носители на иновации за и в общността
- ✓ Консолидират/реконструират общностната идентичност

Докладът ще разгледа примери от зрна създадени модели на трансформация от работата три читалища в селски територии ща в с. Смилян, Куртово Конаре и с. Момчиловци.

Ключови думи: *читалища, трансформация, устойчиви територии, общности, иновации*

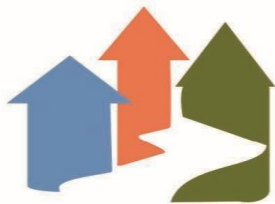

Жизнените преходи в контекста на перформативността

доц. д-р Стойка Пенкова,

ПУ „Паисий Хилендарски”

Не случайно жизнените преходи са в центъра на изследователското ни внимание като социални феномени, които са в основата на разбирането на социалните структури,

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

жизнения опит и трансформациите в българското село. В праксеологичната перспектива, разгърната в настоящия изследователски проект, приемаме, че преходите са перформативни реалности, които се вършат в хода-на-живеенето като практики, които са 1) ситуирани, конструирани, въвлечени в дискурса; 2) „ориентирани към“ и явяващи се „част от“ жизнените стратегии и всекидневните практически действия. Докладът ми се фокусира върху три различни измерения на тази ситуираност, а именно върху взаимното проникване между *телата*, *пространствата* и *нещата*, които съконституират и оформят процесите на субективация, променящите се практики на идентификация и само-идентификация, (хроно-) нормите, очакванията и мотивациите, централни за изследването на жизнените преходи в едно българско село от времето на ранния социализъм. Важни са тъкмо процесите на взаимно проникване на *хабитуалност* (телесно мислене, инкорпорирало хабитатни структури) и *хабитатност* (вещни форми, инкорпорирали жизнени практики): телата се движат през пространствата и действат с нещата; пространственото разположение на телата и нещата съставляват местата, в които телата са положени; и всичките три измерения заедно могат да маркират или прикрият, улеснят или възпрепятстват, да материализират или утаят в паметта жизнените преходи, осъществени в миналото и настоящето, както и да структурират тези, които предстоят в бъдещето, включвайки различните измерения на темпоралността (минало, настояще и бъдеще).

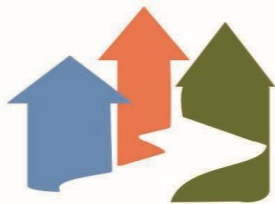
Към апробация на възможностите за приложение на понятието за „типологизиране“ на Габриеле Розентал в изследванията върху „носителите на промяна“ в българските села

гл. ас. д-р Милена Ташева,

ПУ „Паисий Хилендарски“

Докладът идва в отговор на една от задачите пред изследователската работа на екипа на проект „Жизнени преходи в трансформиращото се село: *памет, идентичност, наследяване*“, а именно да предложи типологизация на „носителите на промяната“ в изследваните български села – една несъмнено методологически сложна задача, предвид идиосинкразията на живота и личността на всеки отделен изследователски казус.

Цел на доклада е да апробира възможностите, които предлага „биографичният метод“ на Габриеле Розентал и по-точно представеното в неговите рамки методологично понятие за „тип“. От тази гледна точка реконструкциите на отделни случаи позволяват теоретични обобщения, доколкото при определяне на „типичното“ не количественото му проявление е от значение, а „правилата, които го създават и организират разнообразието на неговите части“.

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Ключови думи: изследвания на българското село, Габриеле Розентал, социологическо биографично изследване на случай, „типологизиране“, реконструиране на случай

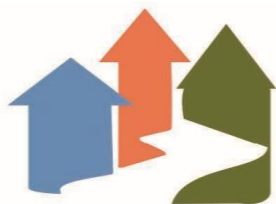
Индивидуалният жизнен опит като носител на промяната. По примера на с. Брестовица

гл. ас. д-р Яна Янчева

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей - БАН

Някои от зададените теми ме провокираха в предложения доклад да насоча вниманието си върху уникалния биографичен опит на социални актьори от с. Брестовица, които съвместяват няколко значими социални роли и спомагат за развитието на селото. В разговорите ми и в пространните биографични интервюта, които направих с тях през 2007 – 2009 г., те се представят и възприемат като агенти на промяната в селото в периода на социализма – политическа, социално-икономическа и архитектурна, като вдъхновители и лидери (формални и неформални), но и като медиатори между властта на местно, регионално или държавно ниво и обикновените стопани и кооператори. До колко те са разпознати от своите съселяни като такива и до колко техните постижения са плод единствено на индивидуални решения и действия или са провокирани/мотивирани/реализирани в резултат от взаимодействието им с колективното цяло, в качеството им на членове на селската, кооперативната или друга общност, ще покаже сравнителният анализ на биографични интервюта с други жители на с. Брестовица и на архивни документи. В доклада ще се опитам да представя различните социални роли, които тези актьори съвместяват, мотивите, които ги вдъхновяват и провокират и въздействието, което те имат върху селото и социалните взаимоотношения в него. Анализът се базира на биографичния подход и неговите методи, тъй като те дават възможност да се разкрие сложната и многоспектрна картина на преживяното от индивидите и групите. Тези методи позволяват да се разберат измененията в социалния, психологическия и историческия опит на индивидите, в техните възгледи и културни практики на всекидневно ниво, както и значенията, които хората придават на своите действия.

Ключови думи: биографичен подход, индивидуална/ колективна идентичност, индивидуален жизнен опит, социалистически трансформации в селото, социалистическа колективизация

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Социално значими участници, носители на трансформациите в селска среда: етнологички примери от село Ослен-Криводол

д-р Петя В. Димитрова,

независим учен

Разработката се основава на три теренни работи, проведени през пролетта и есента на 2023 г. в село Ослен-Криводол, община Мездра. През тази и предната година там се разраства общността от лайфстайл мигранти с разнообразен произход и цели, но сходни ценности: живот и земеделие в хармония с природата, отглеждане на деца в селска среда, организация на културни и арт събития в Ослен-Криводол, Лик и района. Запуствящото доскоро село привлича все повече преселници и техни съмишленици, а ландшафтът му се променя в унисон с техните потребности и намерения.

С какво се характеризират личностите, носители на трансформацията? Очертават се следните значими участници: социалните предприемачи; гражданите, които търсят да си купят къща в селото; чужденците-преселници; занаятчиите/арт-хората; духовните хора; кметът и съпругата му, която стопанисва читалището; съдържателите на селския магазин и снек-бар. Анализът на характеристиките им е съпътстван с множество примери от личните истории на преселниците и ежедневието им в Ослен-Криводол.

Ключови думи: лайфстайл миграция, социално предприемачество, ценности, Ослен-Криводол

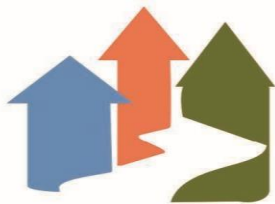

Противоречия и трансформация в концепциите за домашното животно в селска среда

гл. ас. д-р Васил Балгаджиев,

СУ „Св. Климент Охридски“

С модернизацията на българското общество се променя и разбирането за отношенията между човека и животните. Тук виждаме разликите в разбирането за домашно животно, традиционната представа, която търси практичните изгоди при отглеждането на тези животни и модерната, гледаща на тях като на домашни любимци. От своя страна при

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

разговори на терен срещнах позицията на хора прекарвали живота си на село, които се възмущаваха от отглеждането на кучета и котки в жилището. При наблюдения на терен, всеки изследовател е ставал свидетел на вързани със синджир кучета, които прекарват живота си на него. Държавата от своя също взема позиция по въпроса. През 2011 г. се приемат промени в Наказателния кодекс за криминализиране на обичая Тричане. Днес българското законодателство осъжда: *излагане на животни на температурни или други неблагоприятни атмосферни влияния, изоставянето на животни, както и всички форми на насилие над животни*. Въпреки това тези практики остават широко разпространени в повечето села в страната. Виждаме как разбирането за правата на животните и отношението към тях драстично се различава в градска и селска среда. Новото възрастно поколение и младите, завърнали се на село, могат да влязат в конфликт с местните по въпроса. Именно на тези разлики ще обърна внимание в доклада си, като разгледам този феномен в исторически и съвременен аспект.

Ключови думи: антрозоология, насилие, животни, село, модернизация

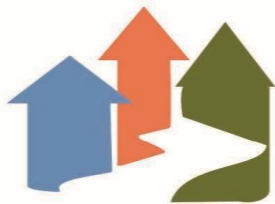

Сакрализация на пространството и конструиране на нова митология. Случаят „Гробницата на Бастет“

гл. ас. д-р Кремена Йорданова, доц. д-р Виолета Коцева,

СУ „Св. Климент Охридски“

Докладът се фокусира върху процеса на сакрализация на пространството в м. Градище и изобретяването на легендата за *гробницата на Бастет* в близост до гр. Малко Търново. Анализират се фактори от социално, демографско, културно и икономическо естество, които подпомагат конструирането на нова митология. Обръща се внимание също така на превръщането на тази изобретена легенда в съществен елемент при изграждането на т.нар. *мистичен образ на Странджа*. Проследява се процеса на комбиниране на селективно подбрани често несъвместими сведения и елементи от областта на археологията, историята, митологията, легендарния разказ и личното изживяване за конструирането на един синкретичен разказ за новото сакрално място.

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Летописната книга на НЧ „Иван Буюклиев“ в с. Пчеларово. Памет и идентичност

гл. ас. д-р Мария Кисикова,

ПУ „Паисий Хилендарски“

Летописната книга на НЧ „Иван Буюклиев“ в село Пчеларово заема значимо място в историята на местната общност, тя представя „истинския“ разказ за нейното миналото. Настоящият текст изгражда анализа върху няколко откъса от 80-те години на ХХ век, които тя съдържа и чийто смисъл се разгръща на фона на по-широките социо-културни процеси от периода. Отделните записи представляват аргументи за изключителността на селото и читалището, те биват натоварени със значимост от различен характер – читалището като културен, младежки център и „изобретател“ на традиции, а селото като източник на „културност“, образцовост и национална значимост. Съвременните интерпретации интегрират тези осмислянията на селото и читалището в актуализирана мрежа от значения в перспективата на протичащите процеси и трансформации. Разказването за миналото позволява да се консолидира общностната памет и да се утвърди идентичността.

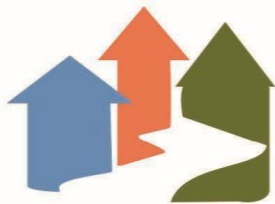
Преоткриване на традициите- по примера на обичая Калогерос, с. Мелики, Гърция

проф. д-р Мира Маркова, гл. ас. д-р Ина Пачаманова,

СУ „Св. Климент Охридски“

В центъра на научното съобщение е обичаят Калогерос, изпълняван в понеделник след Месни заговезни в с. Мелики, Гърция. Фокус на изследователския интерес е проследяването и анализирането на промените в обичайно-обредната система, които се пречупват през социални, исторически и културни трансформации, настъпили, както в конкретната селищна общност, така и в контекста на Балканската действителност. Авторите поставят акцент върху факторите, които оказват влиянието върху промяна в част от елементите на обредността, като се обръща внимание и върху причините за запазването на други елементи, които се отличават със значителна автентичност и консервативност.

Емпирична основа на изследването са включени наблюдения, проведени през 2023 г. и през 2024 г., както и полуструктурирани интервюта с различни представители на общността. От гледна точка на анализа и резултатите е важно да се уточни, че част от

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

носителите на културата и преки участници в обредността са потомци на преселници от региона на с. Кости, Странджа, които се установяват в с. Мелики окончателно през 1940 г. В местната група тези потомци са известни като „костианиди“. Обредността е интересен пример за устойчивост на традиционни реалии, въпреки променената екологична, културна и историческа ниша.

Наследници и наследства - знания, практики и репрезентации в село Хухла

гл. ас. д-р Светослава Манчева,
ПУ „Паисий Хилендарски“

Селото е територия на наследства и наследници, които в следствие на различни жизнени преходи „търсят“ форма/място на принадлежност. Докладът представя интерпретиране и употреби на знания, практики и колективна памет от различни поколения като начин да реконструират местни идентичности. „Децата на социализма“ и „децата на прехода“ си (взаимо)действат и (ре)конструират разкази за и образи за/на село Хухла, община Ивайловград. Фокусът е върху две местни събития, които са повлияни от жизнени преходи и стратегии за удържане на социални и символни връзки, за споделяне на територии и наследства. Трансформациите в селото се наблюдават в практиките на социализация на възрастността в различните ѝ етапи, при пенсионерите и по-младите възрастни – местни и придошли.

Ключови думи: наследници, наследства, практики, преходи, село

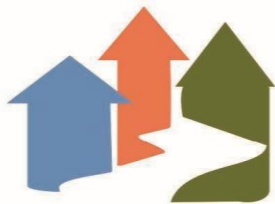

Жизнени преходи и трансформации: политики за създаване на фестивали

д-р Мария Славчева,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей - БАН

Изследването ми в рамките на проекта „Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване“ се фокусира върху влиянието на административните политики към селата и общностите в тях, за създаването на нови празници и фестивали, свързани с предоговарянето, оценностяването и наследяването на културни практики, важни за идентичността на местните хора. Проучването има

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

специфичната цел да разгледа жизнените преходи и трансформации на фона на създаването, наследяването и организирането на различни фестивали, свързани с местната култура. В рамките на разгледаните случаи се наблюдават няколко важни житейски трансформации и преходи (не задължително свързани с темите за порастването): 1. От познанието за мястото и опитността за живеене на село до разбирането за проблемите на селската среда и облагородяването на пространството. 2. От позицията на отгледан на село човек, който се завръща пак там в по-късен етап от живота си, до желанието на винаги живели в града хора да заживеят на село. 3. От местни активисти до създаващи политики за селата. На фона на тези жизнени преходи се предоговоря и значението на организираните селски фестивали и тяхната културна ценност както за местната власт, така и за администрацията, която дейно участва в процеса.

19 април 2024 г.

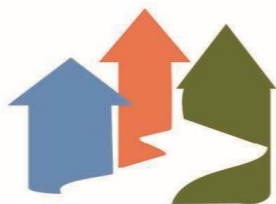
Бубарството като опит за съвременен поминък и припознато наследство. Икономически, социални и културни измерения. (По примера на с. Мандрица)

Димитър Василев,

СУ „Св. Климент Охридски“

Изложението представя опитът за възстановяването на един традиционен поминък като бубарството, в контекста на процеси и явления свързани с историческите, демографските и икономическите развитие в региона от края на XIX в., до началото на XXI в. Останал засега като единствен частен случай и не само в с. Мандрица, а и целият регион, този опит за ревитализация на бубарството като поминък и припознаването му като локално наследство ще бъде разгледан в неговите съвременните икономически, социални и културни измерения.

Ключови думи: наследство, селска общност, преоткриване, възстановяване, стратегии

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

Традиционната кухня като локално наследство и памет

доц. д-р Ирена Бокова,

Нов български университет

Храната, кулинарията и събирането на маса са много мощен елемент в процесите на културна идентификация и поддържане на връзки с конкретно място по произход, по живеене и по социални дейности. Традиционните храни, които днес са част от кулинарните практики, видимо се свързват със спомените и разказите за семейните преживявания по празници или при събирания. Тази им характеристика не е само „спомен“, но поддържа същата функция да събира близки и приятели около трапезата за споделяне на храна, на емоции и преживявания. Традиционната кухня отразява и специфичен начина на живот, специфични връзки с природната среда и взаимодействията на общностите посредством природните ресурси и тяхното преработване. Наблюдения, интервюта и видеоматериали са в основата на текста, който представя традиционната кухня в двоен регистър. От една страна, това е значимо наследство за местната общност, но от друга – неговото конструиране минава през семейната и родовата биография, засяга разнообразна памет и възприятия в зависимост от конкретно поколение. В този контекст традиционната българска кухня и нейното публично представяне засяга новите начини на представяне на традициите, но и става инструмент за поддържане и предаване на родова памет. Теренната работа е осъществена в периода 2022-24 г. по проект на Регионален център София, финансиран от Национален фонд „Култура“.

Ключови думи: традиционна българска кухня, конструиране на наследство, семейна биография и родова памет

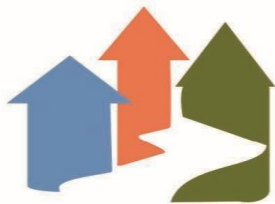

Алтернативни общности в селото – културен сблъсък и трансформации (по примера на културен център *Essentia Center for Integral Living*, с. Лесидрен)

доц. д-р Вихра Барова,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей - БАН

Навлизането в селото на нови социални актьори, които със своето заселване носят промени в една относително консервативна среда и които от своя страна създават

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

алтернативни местни общности, повдига нови изследователски въпроси в полето на антропологията. В някои случаи тези актьори са носители на радикално различна ценностна система, която провокира различни реакции на отхвърляне и приемане в местната общност. Техният начин на живот, културни предпочитания, дори външен вид, контрастира с установените норми в селото. Конкретното изследване се фокусира върху субкултурната общност на т.нар. културен център *Essentia Center for Integral Living*, разполагащ се на 8 дка земя в с. Лесидрен. Организирането на различни музикални събития и практикуването на алтернативен („интегрален“) начин на живот са в основата на дейността на движението от съмишленици, понякога определян от местните като „секта“. Изследването има за цел да хвърли светлина върху действителните мотиви на представителите на тази общност да се заселят на село, практиките им за „интегрално“ съчетаване на традиционни практики и модерни технологии, влиянието им върху местната селска общност, чрез официални и не толкова фестивални събития, съчетаващи „приемственост и промяна, изкуство и наука, интуиция и разум“ (цит. от сайта на групата във Фейсбук).

Ключови думи: трансформации, идентичност, местни общности, субкултура, контраурбанизация

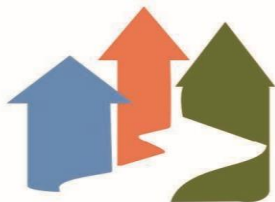

„Сурва“-та ми е много по-добра от „Сурва“-та ти! Сблъсък между локалните идеи за традиция в Пернишко

гл. ас. д-р Илиана Страхилова,
СУ „Св. Климент Охридски“

Настоящия доклад цели да покаже промените в осмислянето на фестивала „Сурва“ от местните жители в няколко населени места в област Перник. Основен фокус в текста е не толкова трансформацията на традиционния обичай, колкото възникването и промяната на фестивалите. Ще бъде разгледано и по какъв начин тези събития влияят на общността и дали съществуват противоречия между жителите в областта. Посредством различни примери ще бъде направен опит за представяне на осмислянето на традицията от различните поколения, затова като контрапункт ще бъдат представени и мненията на жителите по селата относно фестивализацията на традицията и нейната проекция в по-големите населени места.

Ключови думи: Сурва, маскарад, фестивал, традиция, Пернишко

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

„Зетьовска вечер“ – социалистическа празничност в трансформиращото се село

доц. д-р Красимира Кръстанова

Докладът представя пример за възникване на нови ритуали в социалистическата празничност, породени от социални промени. Вътрешните миграционни процеси трансформират селото и пораждаат необходимост от социализация на новодошлите. За целта се създава обичаят „Зетьовска вечер“, който битува в села от Община Марица до началото на 90-те години на XX в. Той се превръща в част от социалистическата празничност, която отговаря на нуждите на младите хора от изграждане на социални отношения на основата на междуличностните и съседски връзки, избягвайки от идеологически послания. Едновременно с това чрез празничните изживявания се създават и онези чувства на взаимност и принадлежност към общността, които обединяват равноправно всички хора. Приобщаването на зетьове става не само чрез участие в работния процес, но и чрез споделяне на свободното време.

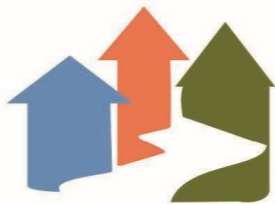

Да правиш бизнес на село: ролята на семейното предприемачество за справяне с несигурността и за социокултурни трансформации в селска среда

доц. д-р Иванка Петрова,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей - БАН

Преходът към пазарна икономика е една от съществените страни на постсоциалистическите трансформации, засягащи българското село. Радикалната икономическа промяна има също важна социална и културна вграденост: тя се повлиява от социокултурни фактори и от своя страна влияе върху обществения живот и културата. Анализът на икономическите активности на човека и малките групи и общности, на техните стратегии, мотиви и избори, направен в контекста на социалната и културна среда в рамките на селската общност, може да даде принос за познанието на съвременното общество. Докладът изследва социокултурните последици от житейския избор на младо високообразовано градско семейство, заселило се преди повече от 20 години в малко село в Северозападна България. Закупуването и въвеждането в действие на стогодишната мелница в селото поставя началото на нов местен бизнес, на дребно семейно предприемачество, което оказва значително въздействие върху селската общност, но също

Проектът е финансиран от ФНИ

Жизнени преходи в трансформиращото (се) село: памет, идентичност, наследяване

бива повлияно от местните социокултурни характеристики. Предмет на изследването са процесите на превръщане на заселилите се предприемачи в социално значими актьори, предложените модели за справяне с икономическата несигурност и за съживяване и развитие на селската икономика, културните стратегии, насочени към преоткриване на локалните традиции, промените в идентичността на дребните бизнесмени, както и социалните трансформации в селото.

Ключови думи: дребно семейно предприемачество, селска икономика, социокултурни трансформации, идентичност, локални културни традиции

Земеделието и „преоткриването“ на семейната общност

гл. ас д-р Стоян Антонов,

ПУ „Паисий Хилендарски“, antonov@uni-plovdiv.bg

Отделянето от семейството на родителите и създаването на собствено семейство е основен жизнен преход. Освен това, в традиционните селски общности може да се отчете пряка връзка между трудовата дейност, практиките на взаимопомощ и съответните социални структура и организация. С разрушаването на аграрното общество, обяснявано с индустриалната революция и урбанизацията (в българския случай – с форсираната индустриализация и насилствената кооперация на селското стопанство), т. нар. разширено семейство е лишено от производствената си функция и съответно се трансформира. Тогава възниква питането, след като в днешно време се концептуализира процесът на рерурализация, може ли да се провери доколко връщането на село е съпроводено с „преоткриване“ на семейната общност. Целта на доклада е да постави на обсъждане този въпрос и да даде примери от едно конкретно село за евентуални отговори. Изследването на този случай използва картографиране, чрез което се илюстрират три картини на групирането на жилищни парцели: при основаването на селото в средата на XIX в.; ситуацията към средата на XX в., и съвременното състояние. Последното е уплътнено с данни от наблюдения и свободни разговори. Ключовите понятия *памет, идентичност, наследяване* в случая имат конкретно измерение. На първо място наследяването на семейния аграрен бизнес определя функционирането на семейна общност, съставена от поне две поколения и няколко разклонения. Обстоятелството, че в ръцете на семейната фирма е почти цялата обработваема земя на селото, предопределя отговорността към поддържането на паметта и идентичността на целия селски колектив. Заедно с това би могло да се каже, че ценността на отделянето от семейството на родителите е трансформирана като основен житейски преход, поне в териториален аспект, в ценност на задържането на разширеното семейство заедно.